

REFLECȚII ASUPRA PROBLEMEI DE ÎMBĂTRÂNIRE A POPULAȚIEI ÎN PRESA SCRISĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana TABAC, CCD INCE

Abstract. The phenomenon of demographic aging became more discussed in the media last time. This article presents the results of the study of image and problems of elders reflected in the written press. The research is based on the content analysis of the national newspapers, which was observed during 2011-2013. Image of elders is presented only in a unilateral way by the mass media.

Key words: demographic aging, elders, written press, indicator, article, cumulative trend, active aging, etc.

Fenomenul de îmbătrânire demografică a populației, cunoscut în ultima perioadă de timp a devenit subiect de discuție nu doar pentru mediul academic, științific și guvernamental, ci este prezentat activ și în mass-media, care prin intermediul televiziunii, presei scrise, presei online, a radioului, etc. formează opinia publică. Ca și celelalte surse, presa scrisă reprezintă un izvor de informație pentru populație, prin intermediul căreia se încurajează și se promovează anumite norme, valori, reguli și atitudini.

Potrivit studiilor realizate în domeniu [1, 2, 3, 4], Republica Moldova este o țară relativ ”bătrână”, însă procesul imens de îmbătrânire a populației se va amplifica în următorii ani, atunci când rata populației de până la 14 ani se va nivela cu cea a persoanelor de peste 60 de ani, după care grupa de vârstă a persoanelor în etate va crește considerabil. Actualitatea acestei probleme a impus necesitatea realizării unui studiu privind reflectarea problemei îmbătrânirii populației în presa scrisă, dat fiind faptul că reprezintă un instrument important de competența căreia depinde în mare parte succesul înțelegerii de către populație a problemei date.

În acest context, menționăm că cunoștințele oamenilor și percepțiile despre ei înșiși în mare măsură reprezintă rezultatul categorizării verbale a acestora. Realitatea socială este construită social, prin reprezentările oamenilor despre lumea înconjurătoare, susținute de procesele și interacțiunile sociale. În același timp, cunoștințele și percepțiile sociale determină comportamentul social [5]. Reieșind din acestea, în științele sociale tot mai multă atenție este acordată analizei lingvistice a presei scrise, impactului acesteia asupra formării cunoștințelor și percepțiilor sociale, precum și asupra comportamentului social.

Studii cu privire la imaginea vârstnicilor în mass-media au fost realizate în România [6], Bielorusia [7], Rusia [8, 9], SUA [10], Italia [11] și alte țări. În Republica Moldova, până în prezent, nu au fost realizate studii speciale cu referire la această problemă, totodată mass-media difuzează tot mai multe informații privind îmbătrânirea populației, contribuind la formarea în conștiința de masă a unor reprezentări cu privire la implicațiile

socioeconomice și culturale ale acestui fenomen, la politicile necesare și creând imaginea și atitudinea față de persoanele vârstnice din societate.

Studiul efectuat a fost realizat utilizând-se metoda analizei de conținut cantitativă și calitativă a informațiilor prezentate în ziarul național. Eșantionarea s-a realizat ținând cont de scopul studiului, pe baza analizei logice de selecție a componentelor eșantionului având în vedere cele mai indicate trăsături pe care acestea trebuie să le posedă. Publicațiile incluse în eșantion sunt: *Timpul*, *Moldova Suverană* și *Jurnal de Chișinău*. În selectarea publicațiilor s-a ținut cont: a) de limba în care este editat ziarul (limba română); b) să se distribuie la nivel național și să fie accesibile pentru toată populația; c) să se numere printre ziarele cu cea mai mare audiență pe țară. În anul 2012, Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-inc Chișinău, cu suportul financiar al Civil Rights Defenders din Suedia, a realizat Studiul Național de Audiență [12] utilizând indicatorul **AIR (average issue readership)**, ceea ce semnifică numărul de cititori per apariție (CpA). Conform rezultatelor studiului AIR, pentru *Timpul* este de 38 472 mii persoane, *Moldova Suverană* – 19 536 mii persoane și *Jurnal de Chișinău* – 132 178 mii persoane; și d) să dețină un tiraj săptămânal considerabil, tirajul ziarului *Timpul* este de 25 954 exemplare, *Moldova Suverană* – 16 888 exemplare și *Jurnal de Chișinău* – 13 462 exemplare.

Pentru a descrie evoluția în timp a problematicii studiate, ziarele au fost analizate pe perioada anilor 2011-2013. În eșantion a fost inclusă ediția de vineri, întrucât este cea mai complexă și cuprinde cele mai importante articole publicate pe parcursul săptămânii. Au fost stabiliți 10 indicatori, cu ajutorul cărora s-a realizat analiza. Au fost supuse analizei articolele care în titlul și/sau în conținutul lor cuprindeau cuvinte precum: bătrân, bătrânețe, vârstnic, pensionar, pensie, bunic, îmbătrânirea populației. În total au fost analizate 449 numere de ziare și 227 articole (*Tabelul 1*).

Tabelul 1. Numărul de ziare și articole analizate

	<i>Timpul</i>			Total	<i>Moldova Suverană</i>			Total	<i>Jurnal de Chișinău</i>			Total	Total final
	2011	2012	2013		2011	2012	2013		2011	2012	2013		
Numere de ziare	47	52	52	151	48	50	50	147	49	52	50	151	449
Numărul articolelor identificate	57	76	47	180	21	12	15	48	19	11	16	46	274
Numărul articolelor analizate	47	66	38	151	15	10	14	39	14	10	13	37	227

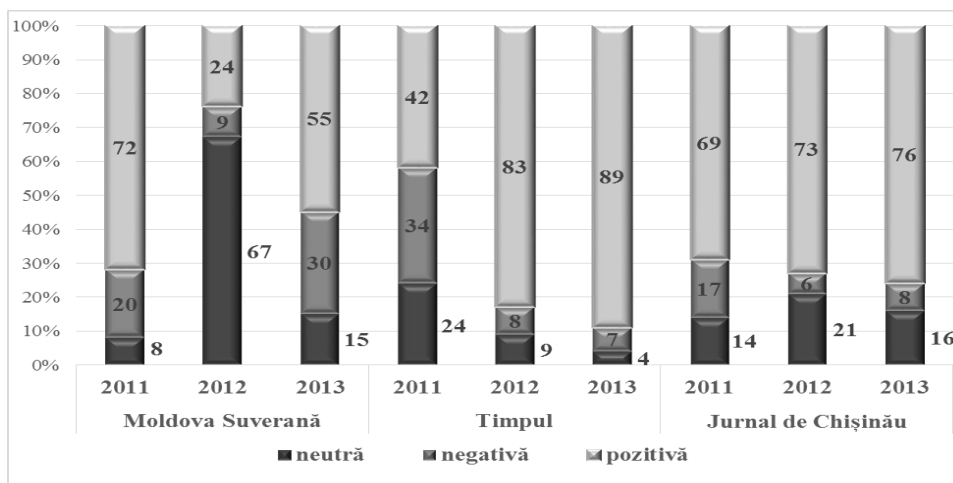
Pentru a elucida importanța pe care o acordă presa scrisă problemelor legate de îmbătrânirea populației au fost corelați primii doi indicatori statistici: suprafața totală a ziarelor și suprafața totală a articolelor analizate. În baza acestor doi indicatori s-a determinat ponderea spațiului destinat problemei în toată suprafața ziarului. Conform rezultatelor obținute, se face observată o discrepanță semnificativă între volumul articolelor publicate de fiecare ziar și în funcție de anii analizați. Cel mai mare volum de articole publicat pe tema îmbătrânirii populației a fost identificat în anul 2012 în cotidianul *Timpul* (2,20%), iar cel mai mic volum – în săptămânalul *Jurnal de Chișinău* (0,39), în același an (*Tabelul 2*). De asemenea, în anul respectiv, suprafața articolelor publicate în corespundere cu problema analizată în ziarul *Timpul* a depășit-o pe cea din ziarul *Moldova Suverană* cu 2,5 %. Totuși, volumul materialelor publicate la tema îmbătrânirii populației în presa scrisă în perioada anilor 2011-2013 indică o tendință constantă.

Tabelul 2. Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației, %

	2011		2012		2013	
	Suprafața totală de ziar pe parcursul anului (cm2)	Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației (%)	Suprafața totală de ziar pe parcursul anului (cm2)	Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației (%)	Suprafața totală de ziar pe parcursul anului (cm2)	Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației (%)
<i>Timpul</i>	1831872	1,12	2026752	2,20	2026752	1,06
<i>Moldova Suverană</i>	462720	1,18	472260	0,84	482000	1,08
<i>Jurnal de Chișinău</i>	1432368	0,66	1520064	0,39	1461600	0,77

În continuare au fost analizați indicatorii statistici: suprafața totală a articolelor analizate și tendința acestora. Tendința reprezintă atitudinea/punctul de vedere al articolului/jurnalistului față de persoanele vârstnice și față de problemele legate de îmbătrânirea populației. Tendința a fost măsurată conform scalei cu trei nivele: pozitivă, neutră și negativă. Așadar, materialele publicate în presă pot manifesta atitudine pozitivă, neutră sau negativă față de problema studiată.

Rezultatul obținut demonstrează că pe parcursul anilor 2011-2013 au crescut publicațiile cu tendința pozitivă, iar cele cu tendința negativă au înregistrat o descreștere relativă (*Fig.1*).

Fig. 1. Tendința materialelor publicate de presă în perioada anilor 2011-2013, %

Dacă ne referim la ziarul *Timpul*, se cuvine să remarcăm că pe parcursul perioadei de analiză materialele cu tendința pozitivă au crescut de două ori – de la 42% în anul 2011 la 90% în anul 2013, iar cele cu tendința negativă au scăzut de 8,5 ori – de la 34% în anul 2011 până la 4% în anul 2012.

Pentru ziarul *Moldova Suverană* tendințele oscilează în ambele sensuri. În anul 2011, 72% din articolele publicate au avut tendința pozitivă, după care scade brusc la 24% în anul 2012, apoi numărul acestora crește considerabil până la 55% în anul 2013, însă nu ajunge la starea inițială. Pe parcursul perioadei analizate, *Moldova Suverană* publică cel mai mare volum de articole cu tendința negativă: în anul 2011 – 20%, 2012 – 9% și 2013 – 31%. Fiind un cotidian influențat politic și ideologic, deseori sunt publicate articole ce reprezintă dispute politice („promotorii vârstnici ai anticomunismului”, „lider comunist îmbătrânit”), din care cauză, voit sau nevoit, autorii denigrează imaginea persoanelor vârstnice.

Materialele cu tendința pozitivă publicate în săptămânalul *Jurnal de Chișinău* înregistrează o creștere ușoară pe toată perioada analizată – 2011 – 69%, 2012 – 73% și 2013 – 76%, în final înregistrând un scor destul de bun. Articolele cu tendința negativă la începutul perioadei au înregistrat un procent înalt – 17% în anul 2011, în anul 2012 procentul acestora scade până la 0, ca în anul 2013 să înregistreze o creștere ușoară de 8%.

În acest studiu, tendința a măsurat atitudinea jurnaliștilor și a materialelor publicate în presă față de persoanele vârstnice și problemele legate de îmbătrânirea populației. Așadar, tendința articolelor analizate s-au situat în funcție de scala propusă: pozitiv, neutru și negativ.

Tendința cumulativă¹ a fost calculat conform formulei:

$$TC = (F - D) / T,$$

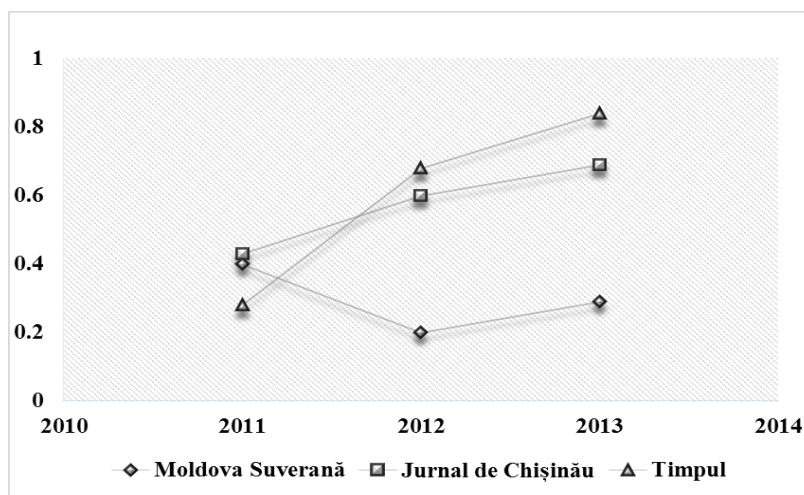
unde:

TC = tendința cumulativă

F = numărul articolelor cu tendința pozitivă

D = numărul articolelor cu tendința negativă

T = numărul total al articolelor

Fig. 2. Tendința cumulativă a materialelor publicate de ziare pe parcursul perioadei de analiză

Cea mai mare creștere a tendinței cumulative s-a observat la ziarul *Timpul*. Acest lucru se datorează creșterii numărului materialelor cu tendința pozitivă. Cea mai mică valoare a obținut *Moldova Suverană*, deoarece în anul 2012 a crescut numărul articolelor cu tendința negativă.

Reieșind din datele obținute din analiză, identificăm o diversitate semnificativă de teme cu referire la problema îmbătrânirii populației. Temele sunt actuale și variate pentru fiecare ziar în parte. Cele mai predominante sunt: economice (veniturile și cheltuielile vârstnicilor, diverse înlesniri economice pentru pensionari, deficit financiar), politice (decizii politice și acte legislative pentru susținerea persoanelor vârstnice), asistența și protecția socială a pensionarilor (ajutor social, indemnizații, indexarea pensiilor, servicii sociale etc.), criminalitate (crime împotriva vârstnicilor), cultură (tradiții naționale, interviuri cu oameni de cultură în etate etc.), muncă (eliberarea din muncă pe motivul atingerii vârstei de pensionare, discriminarea vârstnicilor la locul de muncă), divertisment și social (*Tabelul 3*).

¹ Valoarea de măsurare a tendinței cumulative oscilează în limitele de la -1 și până la 1.

Tabelul 3. Distribuția numărului de articole publicate în funcție de temă și ziar

	Economie	Politic	Criminalitate	Asistența și Protecția Socială	Cultură	Divertisment	Muncă	Social
<i>Timpul</i>	12	15	2	45	7	17	5	5
<i>Moldova Suverană</i>	-	10	7	15	1	1	-	1
<i>Jurnal de Chișinău</i>	-	2	3	3	3	7	4	7

Cele mai multe probleme abordate se referă la asistența și protecția socială a persoanelor vârstnice. Dintre acestea, majoritatea vizează indexarea pensiilor, decizii reglementate prin lege de majorare a pensiei pentru angajați din anumite domenii, promisiuni ale Guvernului de majorare a pensiilor, ajutoare materiale de ziua internațională a persoanelor în etate, indemnizații pentru perioada rece a anului, donații pentru casele de bătrâni, ratificarea acordurilor bilaterale în domeniul securității sociale cu țările în care se află emigranții moldoveni, probleme demografice de îmbătrânire a populației.

Circa 24% din articolele analizate sunt însoțite de mesaje vizuale (poze cu vârstnici moldoveni care trăiesc singuri, într-o casă veche sau în aziluri; vârstnici săraci care se alimentează la cantinele sociale; persoane vârstnice care au obținut succese profesionale mari și își continuă activitatea în muncă). De asemenea, în imaginile prezentate regăsim omul vârstnic care trăiește în condiții deplorabile, suportă frig, foame și care își determină milă și compasiune. Aceste imagini, însoțite de anumite sintagme specifice în text, reprezintă tehnici speciale utilizate de presă pentru sensibilizarea opiniei publice privind problemele persoanelor vârstnice. Exemple de astfel de sintagme sunt: ”se simt uitate și inutile”, ”bieții noștri bătrâni și bolnavi”, ”bătrânii noștri care continuă să se plângă pe străzile orașului”, ”unii pensionari din Republica Moldova care îngheață de frig”, ”protestau bătrânii împotriva scumpirii căldurii”, ”o bătrânică, îmbrăcată în niște straie vechi, cu o față ridată”, ”scâncea la un colț de stradă cerșind o bucată de pâine”.

Cu toate că presa încearcă să sensibilizeze publicul, s-a constatat un paradox în materialele analizate. Pe de o parte, în presă se menționează problemele persoanelor vârstnice și viața grea pe care o trăiesc vârstnicii îndemnând societatea spre sprijinirea și ajutorarea acestei categorii de populație, iar de cealaltă parte ”aruncă” în text sintagme nefavorabile ce formează imagine negativă persoanelor vârstnice. Exemple de astfel de

sintagme sunt destule, precum: "babe știrbe", "bătrân obosit, cu mentalitate retrogradă", "încovoiată ca o coromâslă veche, mică, slabă, știrbă și cu ochii stinși în orbite", "bătrânel senil și semidebil, lovit de marasm și amnezie", "abia mergând, moșnegi și babe".

Din interviurile realizate de către jurnaliști cu vârstnicii și din cele relatate de către aceștia prin intermediul scrisorilor desprindem următoarele caracteristici ale vârstnicilor care se conturează în felul următor:

- **depresiv**: "plâng zi și noapte, până adorm de durere și necaz", "Cu ce i-am greșit eu țării mele de am ajuns în halul de azi? Eu plâng în casă, să nu mă audă nimeni...";
- **înjosit**: "am fost și aici batjocorită, umilită";
- **cu gândul la moarte**: "mă rog lui Dumnezeu să mă strângă de pe fața pământului, să nu mă lase să mă chinuiască atât";
- **sărac**: "e grea viața", "mâncăm te miri ce, facem economie din orice", "noi, bătrânii, nu avem nici sânge în noi. Îmi este frig și n-o să dau niciun interviu";
- **blând**: "Noi nu suntem săraci, oamenii au uitat pur și simplu de omenie";
- **necăjit**: „Oamenii de azi sunt mai deștepți, trăiesc mai ușor, nu cunosc greutățile prin care am trecut eu.”;
- **religios**: "Bine că Dumnezeu ne păzește de războaie și de foame";
- **cu experiențe de viață**: "Cu adevărat, noi oamenii de litere, ajunși la vârsta înțelepciunii și toți cei care au atins această nobilă vârstă, posedând diverse alte profesii, avem ce spune generațiilor care ne urmează."

În perioada analizată, presa scrisă a reflectat activ problema îmbătrânirii demografice a populației. Au fost identificate 15 articole ample la această tematică, care includ: informație generală privind sistemul de pensionare din Republica Moldova, studii ce reflectă problema îmbătrânirii demografice și opinia experților privind intensificarea fenomenului și consecințele acestuia. Analiza demonstrează că tema este mediatizată foarte vag și superficial, evidențiindu-se doar aspectele negative ale fenomenului și consecințele asupra tuturor sistemelor. Frazele care confirmă acest lucru sunt: "în cinci ani, sistemul de pensii din Republica Moldova s-ar putea ruina", "reducerea numărului de persoane nou-intrate în câmpul muncii pune în pericol durabilitatea sistemului public de pensii", "în următorii ani vom avea o creștere a numărului de pensionari în raport cu populația ocupată și numărul de salariați, ceea ce va duce la creșterea și mai mult a poverii sociale a statului", "migranții moldoveni riscă să nu mai poată beneficia nici de pensie minimă în RM", "mecanismul de protecție socială a populației este unul degradant" și altele. Astfel, s-a constatat că reprezentanții media nu se raportează la toate aspectele fenomenului de îmbătrânire a populației și nu prezintă problema în adâncime, ci se speculează pentru senzație.

Tot în acest context, în presă nu se regăsesc mențiuni despre conceptul relativ nou de îmbătrânire activă și sunt publicate doar materiale cu

caracter sumar la problematica studiată. Or, țările care se confruntă cu acest fenomen de o perioadă mai îndelungată de timp pun accentul pe contribuția persoanelor vârstnice la dezvoltarea societății. Organizația Mondială a Sănătății definește îmbătrânirea activă ca fiind ”procesul de optimizare a oportunităților care vizează sănătatea, participarea și securitatea socială a persoanelor în vârstă, cu scopul de a crește calitatea vieții acestora” [13].

Este adevărat că un număr mai mare de vârstnici va însemna și o presiune mai mare asupra sistemelor de asistență și protecție socială, asupra sistemului de sănătate, economic etc. De aceea, având scopul de a schimba ideea că bătrânii sunt o povară pentru societate, organizațiile internaționale promovează ideea îmbătrânirii active iar pentru combaterea fenomenului propun identificarea soluțiilor și crearea de oportunități pentru persoanele vârstnice, astfel încât aceștia să capete un rol activ în societate, o bătrânețe sănătoasă și un trai independent. În prezent se pune accentul pe extinderea activității persoanelor în vârstă prin mărirea vârstei de pensionare și prin participarea vârstnicilor la activitatea socială, culturală și economică.

Un aspect important identificat în analiza materialelor din presă vizează confuzia des întâlnită între persoane bătrâne și pensionari. Jurnaliștii confundă bătrânii și pensionarii atunci când evocă problemele acestora, însă această opinie nu este veridică. Persoanele vârstnice sunt diferite. Ele se deosebesc după starea de sănătate, nivelul financiar, după vârstă, după studii și este eronat să generalizăm aceleași problemele pentru toți bătrânii. Se face distincție de ordin fiziologic și psihologic între vârstnicii de 55-65 de ani și cei de 70-80 de ani. Această diferență nu a fost găsită în materialele publicate în presă (nu s-a observat o deosebire între persoanele vârstnice din mediul rural și cel urban). Potrivit jurnaliștilor, persoanele care au atins vârsta de pensionare sunt bătrâne, însă multe din ele își continuă activitatea de muncă, au grijă de nepoți. Vârsta cronologică a persoanei reprezintă un indicator cantitativ, care de multe ori ne poate duce în eroare, iar temerile în privința creșterii populației vârstnice și prosperitatea țării adesea se fundamentează pe indicatorii tradiționali ai îmbătrânirii populației. Aceste temeri pot să ne îngrijoreze dacă luăm în calcul doar îmbătrânirea cronologică a populației fără să ținem cont că poate exista o îmbătrânire precoce și pot exista persoane în vârstă la care majoritatea funcțiilor fiziologice sunt depline.

În baza materialelor studiului concluzionăm, materialele mediatizate în presă privind îmbătrânirea populației deseori tratează problema unilateral și vag. Pe de o parte, presa scrisă este puțin inițiată în problemă, din care cauză și prezentarea informației se face superficial. Pe de altă parte, volumul articolelor privind problema îmbătrânirii populației crește constant cu fiecare an, iar ceea ce îngrijorează este faptul că informațiile difuzate de presă formează reprezentări eronate populației cu privire la implicațiile sociale și economice ale fenomenului respectiv.

Referințe bibliografice

1. Îmbătrânirea populației în Republica Moldova (cercetare la nivel național). coord. O.Poalelungi. Chișinău, 2012. 237p.
2. Gagauz O. Îmbătrânirea populației: de la provocări la beneficii. IDIS „Viitorul”, Chișinău, 2012.
3. Antonov V., Solonari T., Cruc O. Protecția pensionarilor: priorități și dezbateri curente. IDIS „Viitorul”, Chișinău, 2010.
4. Paladi Gh., Gagauz O., Penina O. Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale. Chișinău, 2009. 222p.
5. Йоргенсен М. В., Филлипс Л. Дж., Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков, 2008, p. 23-25.
6. Contribuția mass-media la informarea instituțiilor responsabile în vederea soluționării problemelor persoanelor vârstnice, București, 2012.
7. Образ пожилого человека в белорусских СМИ, http://gender-route.org/articles/other_projects/obraz_pozhilogo_cheloveka_v_belorusskih_smi/
8. Юртайкина О.В. Языковая реализация образа пожилого человека в специализированной прессе для пожилых. Воронеж, 2012.
9. Миннигалеева Г.А., Демина К.В., Зулкарнаев Т. Ш. Имидж пожилого возраста в России и его влияние на возможности реализации потенциала людей старшего возраста. Москва, 2011.
10. Milner C., Van Norman K., Milner J.. The Media's Portrayal of Ageing, <http://changingthewayweage.com/Media-and-Marketers-support/Articles/chapter4-medias-portrayal-of-ageing.pdf>
11. Sebastianelli D. The Elderly Portrayed in the Italian Press, <http://www.familyandmedia.eu/en/component/content/article/283-la-figura-dellanziano-nella-stampa-italiana.html>
12. Studiul Național de Audiență, Presa Scrisă. IMAS-INC Chișinău, Chișinău, martie 2012, http://ijc.md/Publicatii/sondaj/Raport_Presa_MediaMas_1203.pdf
13. Active Ageing: A Policy Framework. / OMS, 2002. 59 p., http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?ua=1
14. Тенденции народонаселения и ответные меры в области политики в регионе. /UNFPA and IIASA, 2013.
15. OECD Pensions Outlook, 2012, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2112011e.pdf?expires=1407497766&id=id&accname=oid034021&checksum=EDAE22BB3043CEE0E07AC99389740ACC>